

Ruta de la Ceràmica

Patrimoni industrial, científic
i tecnològic d'Esparreguera

Ajuntament
d'Esparreguera

RUTA

1. TALLER CERÀMIQUES SEDÓ

La nostra ruta comença al taller de Ceràmiques Sedó, una antiga terrisseria tradicional que encara està en funcionament. Aquí hi podem trobar diverses parets fetes utilitzant el material de rebuig de les bòbiles del Bruc, aquest poble és productor de materials de construcció com ara maons, toves, mercès a les característiques de la seva argila.

Ceràmiques Sedó per a fer aquestes parets es va fixar en els murs de les antigues cases d'Esparreguera on era habitual aprofitar el material recremat o trencat que llençaven a les nombroses terrisseries del poble per a farcir els murs.

2. CARRER DE BARCELONA n°7

LA FÀBRICA PUJOL I BAUSIS

La fàbrica de productes ceràmics "Pujol i Bausis", coneguda popularment com La Rajoleta constitueix un ineludible punt de referència en l'àmbit de la producció de la ceràmica industrial catalana, especialment, durant el període d'esplendor del modernisme i noucentisme.

Els orígens d'aquesta fàbrica poden datar dels anys 50 o 60 del s.XIX quan dos socis francesos Màrius Jourdan Bourell i Joan Terrada Cornet decideixen associar-se per obrir una "fàbrica de ladrillos".

No serà fins a la dècada vuitcentista dels setanta quan l'empresa amb Jaume Pujol i Bausis al capdavant prendrà un gran relleu com a fàbrica de ceràmica ornamental.

La xemeneia i els pinnacles d'aquesta casa de principis del s. XX van ser fets a les terrisseries d'Esparreguera. També hem de destacar les rajoles que ressegueixen la façana. La rajola del lleó possiblement va ser feta a la fàbrica Pujol i Bausis d'Esplugues de Llobregat, mentre que la rajola amb un dibuix d'una casa va ser feta en alguna de les fàbriques de ceràmica d'Onda a València. Aquest era l'habitatge d'en Pasqual Andrés, fundador de l'obrador de Cal Reganer al carrer Beat Domènec Castellet on després veurem un excepcional mur de reblum.

A finals del s. XIX, el negoci passa a mans de Pau Pujol, d'aquesta manera coincidiran el període d'or de la fàbrica amb l'època de màxim esplendor del modernisme.

Molts dels treballadors de la fàbrica eren veïns d'Esplugues, d'altres eren originaris de poblacions valencianes on la tradició de la ceràmica ornamental era molt extensa. Els arquitectes més il·lustres del modernisme i del noucentisme, Antoni Gaudí, Puig i Cadafalch, Domènec i Montaner... mantingueren relacions amb la fàbrica, ja fos per nodrir les seves obres arquitectòniques, fent dissenys de peces o elaborant projectes ceràmics per encàrrec.

3. MUR DE L'ESCOLA DE MÚSICA

La zona d'habitatges situada entre el carrer de Barcelona i l'aparcament del Castell era la terrisseria de Cal Badia. Un tal Joan Badia es va casar l'any 1667 amb la filla d'uns terrissers arribats de

Calanda que s'havien establert a Cal Gerrer, segurament ell va ser l'inici de la nissaga de l'obrador dels Badia. En aquest taller es van fabricar els primers interruptors de corrent elèctric d'Espanya, van utilitzar argila del terral de les Roques Blaves perquè és molt aïllant. Aquest taller van tancar cap als anys vuitanta. Aquest mur és l'exemple perfecte per a il·lustrar l'aprofitament del rebuig dels obradors de terrissa per a farcir els murs de les cases i de les eixides. A les terrisseries sempre se'ls hi trencaven o se'ls hi cremaven peces, de tots aquests materials en feien una pila en un racó del pati, era un material barat i fàcil d'aconseguir quan algú del poble es decidia a fer obres. Entre les pedres hi ha trossos de plats, cànirs, gibrells, brocs...

4. CARRER CAVALLERS n°69

En aquesta casa del carrer Cavallers hi trobem un escut d'Esparreguera rodó situat a la part central de la façana sobre la porta d'entrada.

5. CARRER CAVALLERS n°34, CAL PITANGO

Cal Pitango era un antic hostel on la gent que viatjava entre Lleida i Barcelona podia parar a fer nit i reposar les cavalleries. Cal destacar-ne les peces que formen la balustrada i els pinacles situats sobre els pilars.

6. CARRER CAVALLERS n°31, CAL BADIA

Aquesta casa pertany a la família del terrissers Badia. Les rajoles que forren el voladís són modernistes i van ser fabricades a la fàbrica Pujol i Bausis, fins hi tot surten al catàleg.

LA RAJOLA DE MOSTRA

Aquest és l'exemple típic de la rajola de mostra ornamental amb un dibuix geomètric de caràcter abstracte i temàtica repetitiva, concebuda per a desenvolupar seqüències sense fi. La seqüència mínima completa seria de quatre rajoles. Cal cercar l'origen d'aquests productes ceràmics quan la rajola gòtica catalana adopta la idea de decorativa i s'obre pels costats per poder lligar amb les rajoles veïnes seguint una idea de desenvolupament radial al s. XVI. Altres antecedents més llunyans però que no podem desestimar com a precursors de la rajola

de mostra són els alicatats islàmics i els productes mudèjars, com les rajoles de corda seca i aresta. La majoria de rajoles de mostra estan fetes a motlle. Aquest consisteix en un marc quadrat de fusta de la mida de les rajoles que es volen elaborar. Del marc en sobresurt un mànec per a facilitar-ne la manipulació. Un cop pastada l'argila, s'emmotlla la quantitat necessària per obtenir una rajola, es treu del marc i es deixa assecar. El pas següent consisteix en la primera cuita després del qual la rajola estarà preparada per ser esmaltada a pinzell amb un esmalt fundent a base d'estany que li donarà el color blanc. Tot seguit ja es poden decorar amb els temes desitjats i utilitzant els òxids adients per a obtenir cada color, el cobalt per al blau, el coure per al verd, el ferro per al marró, l'antimoni per al groc, el manganès per al morat...

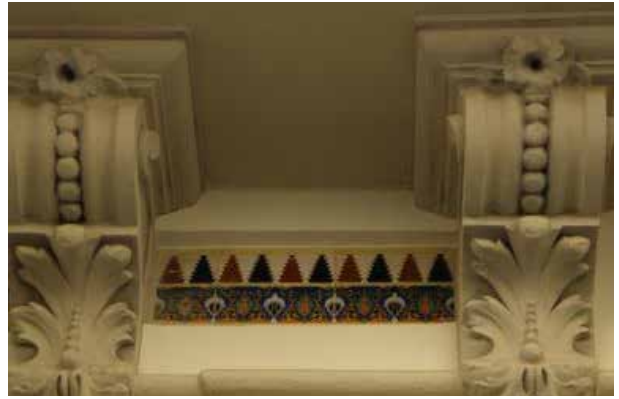
La rajola gòtica usualment es pintava amb trepa, una mena de plantilla que es posava sobre l'esmalt blanc d'estany i sobre la qual s'aplicava el color

blau. Per a les produccions posteriors es va utilitzar molt la tècnica de l'estergit, la mostra del dibuix es traspasa a la rajola mitjançant un cartró ple de foradets a través dels quals s'hi apliquen pólvores de carbó picant amb una monyeca o estergidor, això deixa un rastre de puntets de carbó que posteriorment ressequiran les pinzellades.

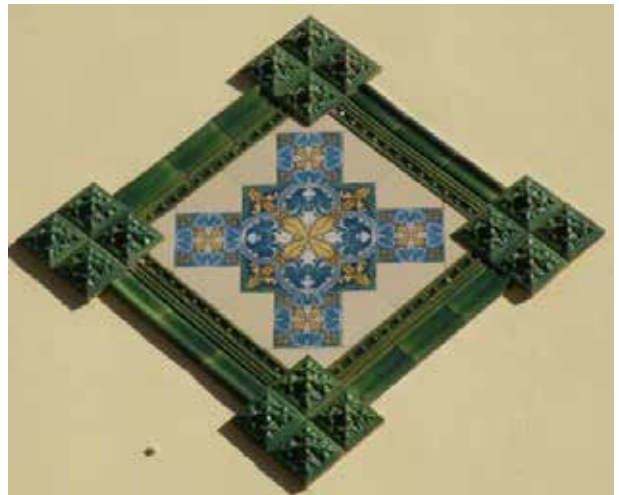
7. CARRER CAVALLERS n°20

En aquest edifici hi trobem una tortugada, o canal per recollir i reconduir l'aigua de la pluja de la teulada, envernissada de color marró de manganés. Segurament la van fer en alguna terrisseria d'Esparreguera. Cal fixar-se que les cases benestants es podien permetre encarregar tortugades envernissades de color, l'element arquitectònic serà important per la seva funcionalitat però també per la seva importància estètica dins el conjunt de l'edifici. En les cases humils aquest element serà simplement funcional.

8. CARRER CAVALLERS n°18

Aquesta casa té un pati amb una barana de balustres de ceràmica molt boniques. A l'exterior hi podem observar una sanefa de rajoles d'un model historicista que va ser reproduït per diverses fàbriques en diferents mesures. Sovint es col·locava en les contrapetges dels graons.

9. PLAÇA DE L'AJUNTAMENT n°3

El plafó central que presideix la façana d'aquesta casa és un model historicista lligat a la reproducció de dibuixos del Renaixement produït a la fàbrica Pujol i Bausis. El marc que envolta les rajoles centrals també pot ser d'Esplugues.

10. CARRER GRAN n°19

A la casa del n°19 del carrer Gran hi trobem un plafó de repertori. Cal distingir diferents gèneres de rajola segons la seva funció decorativa. Els plafons de repertori són conjunts de rajoles de producció estandarditzada, bé de temàtica religiosa, com ara

aquest exemple, o profana com les floreres. Estan concebuts per ser col·locats aïllats o envoltats de rajoles de mostra amb temàtica geomètrica, ja pensada per a desenvolupar el dibuix infinitament i així poder cobrir superfícies molt extenses.

En les rajoles de motiu tancat, cada rajola té un dibuix independent. Les rajoles de motiu obert, necessiten més d'una rajola per configurar el dibuix complet.

11. CARRER GRAN n°50

Aquesta casa té una tortugada per recollir l'aigua de la puja de color verd de coure molt bonica. El fet d'estar esmaltada ens justifica el fet que va ser feta per a una casa benestant. Sota el balcó hi podem veure la tradicional rajola "de vela" o de "cartabó", se'n van produir a València i de manera ingent a Catalunya. Aquest va ser un dels models d'èxit més acceptat i repetit durant els segles XVIII i XIX i malgrat la seva senzillesa permet una varietat molt amplia de composicions. La rajola de "vela" blanca i verda és la més abundant però també se'n van fer de blaves, grogues i marrons.

12. CARRER GRAN n°60

Sota els balcons d'aquesta casa hi trobem dos tipus diferents de rajola de mostra. El balcó del segon pis està recobert amb rajoles de la sèrie de la "botifarra". Aquest model presenta un motiu simètric respecte els eixos vertical i horitzontal i alhora fa un gir respecte el vèrtex.

13. CARRER GRAN n°62

Model de rajola produït possiblement a la fàbrica Pujol i Bausis. La rajola emmarca la part superior de les finestres i està feta amb la tècnica de la trepa. És un sistema per traspassar un dibuix a la superfície de les rajoles mitjançant una plantilla de paper encerat amb el dibuix retallat. Un cop preparat el joc de trepes amb el dibuix que es vol aplicar a la rajola bescuitada i banyada amb una coberta d'esmalt d'estany, es preserven els espais que no es volen decorar, mentre que els forats de la trepa es pinten amb pinzell amb òxids de diversos colors.

14. PLAÇA SANTA EULÀLIA n°3, LA BIBLIOTECA

L'escut de la façana i el conjunt de lletres els va fer la terrisseria Badia (Cal Frare).

15. PORTA PRINCIPAL DE L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA

Cap a l'any 1959V1960 el ceramista Jordi Agudé, integrant del grup La Cantonada va fer el mural de la façana principal de l'església de Santa Eulàlia. El cost de la ceràmica el van pagar els esparreguerins a través de donatius populars. Al darrera de les rajoles hi ha el nom de la família que la va pagar.

16. CARRER DELS ARBRES n°38

Plafó central a la part alta de la façana fet utilitzant la tècnica del trencadís i quatre respiradors.

17. CARRER DELS ARBRES n°6

Típica casa entremetgera, cal destacarVne la balustrada i la sanefa decorativede rajoles de mostra.

18. CARRER SANT ANTONI n°7

Balustrada de Cal Gerrer, aquesta casa havia sigut una de les terrisseries més antigues d'Esparreguera, al patí encara conserven les basses per a fer el fang i al soterrani conserven la fogaina del forn.

La família Gonzàlez vam venir de Calanda i van muntar l'obrador en aquesta casa que havia pertanyut a una altra família terrissera anomenats Boada. Un testamet de l'any 1625 d'aquesta família és el primer document escrit que troben de les terrisseries d'Esparreguera, tot i que hem de suposar que ja n'hi havien abans d'aquesta data.

19. CARRER HOSPITAL n°13

Peculiar façana amb molt elements de terrissa, el balcó, els elements decoratius sobre les finestres del primer pis, le sanefes del segon pis i els res-

piradors de la part superior de la casa. Peces de terrissa de ca l'Aleix Mach.

20. CARRER HOSPITAL n°11

Casa amb una tortugada envernissada de color verd d'òxid de coure.

21. CARRER DE BAIX – CANTONADA CARRER HOSPITAL

Casa amb una magnífica balustrada.

22. CARRER DE BAIX. ESCOLA DEL PUIG CAN-RIAL.

Peus de balcó, l'Aleix Mach recorda haver vist els moltilles d'aquestes peces a la terrisseria de casa seva.

23. CARRER DE BEAT DOMÈNECH CASTELLET

Paret de reblum de la Terrisseria de Cal Reganer, avi d'en Jaume Bosch. El millor exemple d'aprofitament i reciclatge de materials de rebuig de la terrisseria, atuells, trencats o recremats es barregen amb la pedra per construir el mur. Aquests materials eren abundants i barats a Esparreguera per la gran quan-

titat d'obradors que tenia el poble, per tant eren una bona opció com a material de construcció.

24. AVINGUDA FRANCESC MACIÀ n°171, CAL QUIM MACH

Aquesta casa pertanyia era de la família de la Terrisseria de Cal Quim Mach. Tota la façana està decorada amb elements fets de terrissa, platets, plats i rajoletes. Les peces que coronen la façana també són molt peculiars

25. AVINGUDA FRANCESC MACIÀ n°202

Aquí trobem un altre exemple d'escut d'un estil semblant al del carrers Cavallers n° 69. La Família Battle el va encarregar a la terrisseria de Ca l'Aleix Mach perquè estaven emparentats quan va construir la casa. Les balustres també deuriem ferVse al mateix obrador.

26. CARRER MONTSERRAT n°18

27. CARRER MONTSERRAT n°60

28. CARRER FERRAN PUIG n°11

29. FERRAN PUIG n°69. CAL GILI

Aquesta casa era una de les terrisseries més antigues d'Esparreguera. L'any 1840 en Gili Masdefiol i Duran va establir aquí el seu obrador, l'any 1988 el seu rebesnét en Joaquim Creus el va haver de tancar.

L'eixida de la terrisseria arribava fins el torrent però en fer la carretera nova, la N II, la finca va quedar tallada en dues parts, un tros anava del carrer Ferran Puig fins a l'Avinguda Francesc Macià i l'altre anava de l'avinguda Francesc Macià fins al final del

torrent. En quedar la finca dividida la família Gili va construir unes cases al la banda del torrent per poder treure rendiment econòmic de la finca. Aquestes cases també tenen uns murals de ceràmica que decoren la façana, possiblement d'origen valencià.

30. TERRAL DE LES ROQUES BLAVES

Aflorament falla VallésV Penedès. Pissarres sotmeses a processos metamòrfics de pressió i temperatura. Els terrissers per fer el fang generalment barrejaven tres parts d'argila de la riera de la Casanova amb dues parts d'argila de les roques blaves. De tota manera, aquesta proporció era secret de cada obrador. Els terrissers utilitzaven aquesta argila perquè era molt plàstica i donava duresa a les peces. Era molt adequada per a construir atuells de gran format.

OFICIS SINGULARS

Obrador Encinas

Carrer de Balmes, s/n
08292 Esparreguera
Tel. 937 77 14 92
info@terrisseriaencinas.com
www.terrisseriaencinas.com

Obrador Ceràmiques Sedó, SL

Carrer de Barcelona, 60
08292 Esparreguera
Tel. 937 77 19 94
www.ceramiques-sedo.com

Obrador Ceràmica Catalana Antiga

Pol. Ind. Sud
Camí Ral, 84
08292 Esparreguera
Tel. 937 77 54 69
www.ceramica.cat
www.jbtorincon.com

FONTS

Paulo Sabat, Josep i Creus Mach, Joaquim. Terrissers i terrisseries d'Esparreguera

Esparreguera, Setset Associació Cultural, 1998.

Subias Pujadas, Pia i Minguell Font, Joan Claudi. El reflex d'un temps, Can Tinturé. Esplugues de Llobregat. Ajuntament d'Esplugues de Llobregat, 2003.

Marta Saliné i Perich, historiadora de l'art.

Els terrissers d'Esparreguera:

Aleix Mach	Josep Paulo
Joan Lozano	Feliu Trujillo
Jaume Bosch	Enric Piñero
Joaquim Creus	Terrisseria Encinas
	Cal Gerrer
	Cal Badia

